

Pedagógigai jelenetek

Debreczeni Tibor búcsúfellelése Nagykőrösön

Hargita Péter: Készülj a halálra!

„Pokolország és Menny között
a körlift jár nyiszorogva.”¹

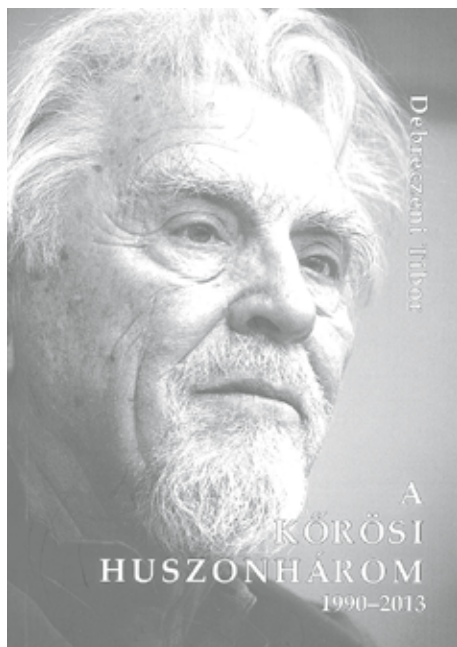
Ez az intelem jut eszembe, visszaemlékezve *Debreczeni Tibor* 2013. május 17-i búcsúszó-jának tetőpontját jelentő előadásunkra.

Mindannyian szembesülünk néha az elmúlással. Kérdés, hogy hogyan birkózunk meg azzal a belátással, hogy egyszer majd el kell mennünk, és csak mások emlékezetében, diákjainkban élünk tovább, ha hagyunk magunk után valami „nem romlandót”. A mérlegkészítéstől sokan visszariadnak, rettegve a haláltól, a szembesüléstől, illetlenségként kezelve a halált mint témát. Pedig az öregek tudják, és egyre valószínűbben érzik, hogy készülniük kell az elköltözésre.

A végső elszámolásra készülő írótól idézett *Debreczeni Tibor* Nagykőrösön, a Károli Gáspár Református Egyetem Főiskolai Karán, olyan különös módon, ahogyan még sohasem találkozhattunk vele. *Szabó Lőrincet* és *Márai Sándort* hallgattunk egy 85 éves, fizikailag lassan fogyatkozó, de mégis mozgékony és szellemileg ereje teljében lévő előadótól, vibráló személyisége vívódásaiként önmagával, számadásként saját földi létéről.

Ezen a „búcsúvacsorán” amolyan „csendestársként”, zongoristaként vehettem részt. Amikor Tibor bátyám megkért, hogy a prózák, versek között játszanék-e valami odailőt, kissé megijedtem, és nemcsak azért, mert nem vagyok zongorista, hanem sejtettem sem volt, hogy milyen zenéssel is tudnám kísérni a mondanivalóját. Kétségeim csak erősödtek, amikor elolvastam a szövegeket. Megdöbbsentem, megdermedtem, könnyeztem. Igen – gondoltam –, ez a hatás, a soha vissza nem térő pillanat varázsával, még fokozottabban érvényesül majd a jelenlévő diákokban, kollégákban és barátokban. Az intimnek is nevezhető pillanatokhoz végül *Chopin* kissé merengő á-moll keringőjének témáját választottam.

1 Vári Fábián László: A páternoszter kosarában

Debreczeni Tibor Merítő című kötetének (2004) utolsó opusaként – amelyben színjátékok, elemzések és naplójegyzetek is olvashatók – adta közre a „*KÜLÖNBÉKE Vári Béla est(é)je, szerkesztett játéka három jelenésben*” feliratot viselő, 2003-ban készített önálló műsorának szövegét. Vári Béla, az előadó alteregója három nézőpontból jeleníti meg önmagát. Az elsőben szembesíti magát az egykori énjével, a másodikban az 50 éve körülötte élő embereket jeleníti meg, a harmadikban pedig – amit most hallhattunk – bölcs rezignációval vall arról, *hogyan lehetett itt élni*. Bár a bemutató már tíz éve volt, de Tibor 75 éves korában készített, és most a búcsúzásra időzített előadása az a nyolcvanöt év töltése révén átütően hatott. „Vári Béla” utolsó vallomása megrázó volt, hiszen az életút első hatvan éve zivataros történelmi időben, egy diktatúra csikorgó napjain át vezetett. Az ifjú főiskolások talán

nem is érthették minden vonatkozását az elhangzottaknak, de hát nekik nem is annyira a múlttól, hanem a jövőjükről szólt az előadás, hogy mi lesz majd velük a mai viharok közepette.

*Ha tudtam volna régen, amit
ma már tudok,
ha tudtam volna, hogy az élet
milyen mocsok,*

*nem fütyörésznék most az uccán
ilyen vígan:
valószínűleg felkötöttem
volna magamat.*

Az élet „szerencsége”, hogy nem tudjuk előre, mi is vár ránk, az élet iskoláját lépésről lépésre lehet csak kijárni. A harminchárom éves *Szabó Lőrinc* vallomását teljesen *Debreczeni Tibor* gondolatainak éreztük:

*De valamit a sors, úgy látszik,
akart velem:
megmutatott mindent, de csak lassan,
türelmesen:*

különbékét ezért kötöttem
a semmivel,
ezért van, hogy csinálom amit
csinálni kell,

ezért becsülök úgy egy-egy jó
pillanatot,
ezért van, hogy háborúban
verset írok

s a leprások közt fütyörészek
és nevetek
s egyre jobban kezdem szeretni
a gyerekeket.

Debreczeni vallott arról is Márai Füves könyvéből (1943) vett idézetekkel, hogy az emberek teljességgel kiszámíthatatlanok, és mégis csodálatosak, hogy az igazi élmény az ember számára *önmagának megismerése*, hogy a szomorúság nem rossz dolog, sőt az élet megszépítője.

„Egy napon meghalok: s ez is milyen csodálatosan rendjén való és egyszerű! Történhetett velem más, jobb, nagyszerűbb? Nem történhetett. Megéltam a legtöbbet és a legnagyobbat, az emberi sorsot. Más és jobb nem is történhetett velem.”

Debreczeni Tibor igazi drámapedagógusként és kiváló előadóként, mint megannyiszor a különböző szövegek értelmezése közben, úgy most is, talán utoljára, vagy hátha mégse, a búcsújával is tanította diákjait, barátait. Tanította, hogy hogyan lehet szembenézni azzal, ami elkerülhetetlenül közeleg, az elmúlással, és közben hogy lehet mégis élni a jelent.

Czékmány Szandra: Annál többet

Mikor meghallom *Debreczeni Tibor* (vagy, ahogy mi becéztük: Dété) nevét, egy kedves, ősz hajú, de fiatalos lendületű idős férfi képe jelenik meg előttem. Olyan oktatóé, akiből sugárzik az élet, a bölcsesség és számtalan pedagógiai tapasztalat, és akinek jó érzés a közelében lenni.

2009-ben lettem a nagykőrösi Református Tanítóképző Főiskola hallgatója. Ahogy megláttam az irodalmi színpadot mint szabadon választható tárgyat, rögtön felcsillant a szemem. Mindig is olyan diák voltam, aki szeret szerepelni, így nem kellett sokat gondolkodnom azon, hogy válasszam-e ezt a tárgyat vagy sem. Viszont akkor még nem sejtettem, hogy annál többet foglaj majd magában ez az óra, mint egyszerű vers- és szöveg tanulást.

A darabok, amelyeket az elmúlt négy évben a Karácsony Sándor Irodalmi Színpad előadott, s amelyekben szerepelhettem, a következők voltak: *Gulyás Lajos*, a leve-

li 56-os mártír lelkész életét elbeszélő *Egy XX. századi krónikás éneke*; a *Pont, pont, vesszőcske*, összeállítás a múlt század hatvanas-hetvenes éveinek magyar prózájából és költészetéből; *A páternoszter kosarában*, válogatás *Vári Fábián László*, a kárpát-aljai kortárs költő verseiből és prózáiból; a *Lányok kiáltozása a felnőttkor kapujában*, a kamaszkori válságot, zűrzavart klasszikus és kortárs magyar költészet alkotásaival felidéző pódiumjáték. Mindegyik előadás nagy élmény volt és sok tanulságot hozott, gyarapodást történelemismeretben és önismeretben. Különösen emlékezetes volt Kárpátalján előadni *A páternoszter kosarában* című műsorunkat azon a főiskolán, ahol *Vári Fábián László* tanít. Még nagyobb öröm volt, amikor a Budai Református Gyülekezetben személyesen is vendégünk volt az előadáson.

De persze minden előadásunk emlékezetes maradt valamiért. Személyesen a *Lányok kiáltozása a felnőttkor kapujában* volt a legizgalmasabb, hiszen közvetlenül rólunk, a társulatról és a társulatnak is szólt. Amikor ezt testvériskolánkban, a marosvásárhelyi Tanítóképző Főiskolán adtuk elő, az előadás meleg fogadtatása alkalmat teremtett új kapcsolatok, barátságok kialakulására.

Május 17-én 10 órakor volt *Debreczeni Tibor* búcsúelőadása. Tanár úr először stand-up comedy stílusban beszélt az életéről, a főiskolán töltött 23 évről. Két mulatságos, őszinte részletet idézek föl. Elmesélte, hogy felesége, Vilma néni megkért bennünket, ne bosszantsuk fel, ne engedjük kiabálni, mert árthat az egészségének. Ezt mi buzgón betartottuk, próbákon gyakran megszólalt a csapat, kórusban, hogy „Tanár úr! Vilma néni megmondta, ne tessék kiabálni, mert felmegy a vérnyomása!” Aztán felidézte régi veszekedését jelenlegi dékánunkkal, *dr. Szenczi Árpáddal*, mikor is indulatában azt mondta: „Árpád! Te már rég elmész a főiskoláról, mikor én még itt leszek!” Hát nem így lett. Szerencsére. Tette hozzá önriróniával.

Ezután következünk mi a *Pont, pont, vesszőcskével*, végezetül mesterünk búcsúelőadása, oktatónk, Hargita Péter zongorakíséretével. Benne volt minden. A kezdet és a vég, vidámság és szomorúság. Jó érzés volt „Dété” tanítványának tudni magam. Szerencsére megmaradt a remény, hogy nem vonul véglegesen vissza, találkozhatunk még a mi mesterünkkel.

Azt írtam, az irodalmi színpad többet jelentett mint vers- és prózatanulást. Sokkal többet. Darabjainkkal sokfelé eljutottunk a Kárpát-medencében. Református gyülekezetek belső világába pillanhattunk be. A társulattal szinte kis családdá váltunk egy nagyon jó nagyapa szárnyai alatt. Megtanultunk szöveget mondani, de közben személyiségünk, jellemünk is formálódott, mert „Dété” ezzel is törődött. Belső lehetőségeim, adottságaim megismerésében, kihasználásában is új fejezetet nyitott nekem a színpad.

Az együtt töltött pillanatokat soha nem fogom elfelejteni. Boldog vagyok, hogy ilyen tanárom lehetett mint Debreczeni Tibor, és hálával tartozunk neki mindazért, amit értünk tett. Isten áldja meg életét és további munkásságát!

A következő két írás Debreczeni Tibor: A körösi huszonhárom (1990-2013) című, a Játszó Ember Alapítvány által kiadott kötetéből való, melyben a szerző a főiskolán töltött tanári éveket idézi fel.

Csizmadia Sándor: A Sámán

Maroknyian voltunk, az egyik színdarabját tanította be nekünk. Kicsi főiskola, így kevés jelentkező a drámapedagógia órákra, sokszor félszeg, gátlásos diákok... hát, nem voltunk színésziórások...

Aztán az egyik raccsoló, kappanhangú fiú elmotyogta a szorgalmasan bemagolt, gyűjtő hangulatú költeményt (legalábbis Petőfi annak szánta, de most forgott a sírjában), én meg csak fogtam a fejem, hogy ezzel akarunk mi kiállni az emberek elé? Ennek a gyerekeknek újjá kellene születnie ahhoz, hogy ezt a verset el tudja szavalni, nemhogy egy színdarabban játsszon...! Félve néztem a Tanár Úrra, már előre láttam, hogy vöröslő fejjel, legyintve mond le róla, küldi el melegebb égtájra. De Debreczeni Tibor nem véletlenül így, nagybetűvel Tanár Úr.

– Na, figyelj csak ide, édes fiam! – pattant fel székéből, jellegzetes mozdulattal simítva félre hosszú, ősz haját.

És elkezdődött valami olyan, amit azóta sem láttam soha senki mástól.

A Tanár Úr sorról-sorra tanította újra a verset úgy, hogy közben lobogó hajjal, átható tekintettel, totálisan átszellemült arccal, hevesen gesztikulálva ugrálta körbe a fiút, egy másodpercnyi szünetet sem tartva, ha kellett az arcába üvöltötte a vers egy-egy lángoló sorát, egész testével játszott, egész lényével, egész valójával adta át azt a vibráló energiát, lelkesedést, tüzet, amit annak idején Petőfi érzett.

És húsz perc múlva a raccsoló, kappanhangú fiú lángba borította a termet versével. Tátott szájjal néztük végig, ahogy kihozta az izzó szemű forradalmárt a reménytelen esetnek tűnő diákból. Egyértelmű volt, hogy varázsereje van az Öregnek.

Azt hiszem, akkor kezdtük el egymás között úgy hívni: a Sámán.

[...]

Hisz nem lehet az, hogy csak egy hétköznapi tanárember volt, aki így felszabadította a lelket, szellemet, tehetségemet, aki a gátlásos, szorongó, kisebbségi érzésekkel teli kisfiúból egy önmagát kifejezni, sőt másokat meggyőzni tudó, talán tehetséges embert faragott! Hisz amit kaptam, egész életemet meghatározta szakmailag, lelkileg, minden téren.

Mert akár Orosháza, általános iskolai tanárként, akár Nagykőrösön, a Magyar Televízió játékfilmjében szerepelve, akár Nairoiban, angol főnemesi család házitánítójaként, akár Budapesten, nemzetközi nyelviskola angoltanárjaként... Vagy éppen Indonéziában, országos médiumoknak nyilatkozva, Colombóban, a dél-kelet-ázsiai régió diplomáciai rengetegében eligazodva, Sri Lankán, ahol a cunami okozta traumát kezeltük utcai drámajátékokkal, országos mozgalmat elindítva ezzel... Mindenhol, minden helyzetben, minden alkalommal támaszkodhattam arra a kommunikációs készségre, kreativitásra, önbi-zalomra, fellépésre, amit a Tanár Úr szabadított fel bennem, amire a Tanár Úr tanított.

Debreczeni Tibor: Tíz éven át. És hány helyen!

A Jeremiád² tíz éven át repertoár-darabunk volt. Mást is bemutattunk közben, de ezt – míg voltak közvetlen vagy közvetett emlékezők, s míg hívtak minket –, nem lehetett kiiktatni a programunkból. A tíz év alatt három szerezposztásban, ötvennégy hallgató játszott a darabban. Ennyien szembesültek – szereplőként – a tragikus történelmi valósággal. Nem számoltuk, de száznál is többször léptünk fel templomokban, gyülekezeti házakban, iskolákban. S ha jól gondolom, tízezerrel is többen lehettek, akik megrendülten álltak fel a helyükről az előadás végén.

Néhány előadás élménye, leválva a többiről, maradt meg bennem. Visszavittük az előadást Tiszaladányba. A templomban jelen voltak az adatközlők, s azok hozzátartozói, hát ott szem nem maradt szárazon. Megható volt látni azt a szeretetet, ahogy az idős asszonyok fogadták a velünk lévő szerzőt, Dobozi Esztert. És Váriban, Kárpátalján, a szülőfalumban, ahová ugyancsak elvittük a Jeremiádot – Vári Fábián László szervezte a találkozót –, rajtam volt a sor, hogy elbőgjem magam. Ott voltak a nézőtéren azon kevesek is, akiknek sikerült visszajönni a Gulágról, s ott volt az elhunyt nagybátyám lánya és családja is.

És most megjelennek előttem az erdélyi templomok a Sóvidéken, Kolozsvárt, Sepsi-szentgyörgyön, Marosvásárhelyen. Kiderült, hogy az előadásunk az összeseregglő nézőkben másféle kálváriákat is megidézett. Ceausescut és a Duna-deltát. Emlékszem, Marosvásárhelyt a vártemplomban az előadásunk után, szinte a könnyeivel küszködve tudott csak megszólalni a lelkész, Fülöp Dénes, aki, mint kiderült, miután részt vett az erdélyi ötvenhatos eseményekben, és a hatalom által bűnösnek találtatott, börtönbe, majd a Duna-deltába került több esztendőre. És a püspök, Csiha Kálmán Kolozsvárt, miután a Jeremiádot bemutattuk a Farkas utcai templomban, megrendülten szólt, utóbb mesélve el a maga Duna-deltai kálváriáját.

2 A darab, a dokumentum-oratórium címe: Tiszaladányi jeremiád. Dobozi Eszter: Csak a napnyugtát nízítjük című szociográfiájából készült (Csokonai Kiadó, Debrecen, 1991). A kötet a szovjet csapatok által kényszermunkára elhurcolt tiszaladányiak történetéről szól.